

KONUT İÇİ KAZALAR ve BAZI ÖNLEME YOLLARI

Prof. Dr. Faruk Yalçın Uğurlu

Çankaya Üniversitesi

GİRİŞ

Yaşam çevreleri ve mekanları çok çeşitlidir. İş yerleri ile yaşamın en önemli bölümünün yer aldığı konutlar en uzun zaman geçirilen mekanlardır. Kapalı, açık veya yarı açık mekanlardan oluşan bu mekanlardaki kazaların büyük bölümü insan yaşamındaki yanlış şartlanmalardan ve davranış aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada konunun sadece konut içi ile sınırlanmasının nedeni; çok sayıda yaralanma ve ölüme yol açan bu kazaların üzerinde şimdiye kadar fazla durulmamış olması ile konuya ilişkin yeterli bilinç ve duyarlılığın oluşmamasıdır.

Gece gündüz, yaz kış, her anımızda, yaşamımızın her aşamasında bir kazayla karşılaşabiliriz. Bunlardan bazıları gerçekten önlem alınsa bile kaçınılmaz özellikteki kazalar, birçoğu da önlem alındığı zaman çok büyük bir olasılıkla tamamen veya en azından küçük yaralanmalarla kurtulmanın söz konusu olabileceği kazalardır. Doğaldır ki, kaza olasılığı yanında, önemli bir diğer nokta da, kalıcı izler bırakan ve sakatlıklar oluşturan yaralanmalarla can kayıplarına yol açan büyük kazalar ile önemsiz sayılabilecek etkiler yaratan küçük olaylar şeklinde ortaya çıkan diğer durumların derecelenmesidir. Çünkü; kazalar sonucu birey ve toplum üzerinde meydana gelen ekonomik, sosyal ve psikolojik zararların ülke açısından çok yönlü, doğrudan veya dolaylı kayıplardaki etkisi bu derecelenmenin seviyesine bağlıdır.

Hangi meslekte, hangi sosyo-ekonomik statü veya yaş diliminde olursak olalım bu etkilenmelerden bireysel olarak tamamen kaçınabilmemiz söz konusu olmamakla birlikte, kendimiz, çevremiz, ülkemiz ve giderek bütün dünya için, ev içi kazaların en aza indirilmesi, etki derecelerinin olabilecek en düşük düzeylere indirilebilmesi için yeterli duyarlılığı kazanmalı ve bu bilincimizi toplumla her ortamda paylaşabilmeliyiz.

EV KAZALARI

Ev kazaları dediğimizde sadece kapalı alanlardaki kazaları değil, evin açık ve yarı açık yerleri ile yakın çevresindeki yatay-dikey dolaşım alanları, balkon, teras, bahçe vb. alanlarda oluşabilecek kazaları da bu grupta toplayabiliriz.

Bilindiği gibi, farklı kaza çeşitleri ve sonuçlarındaki etkilerle olan ilişkilerimiz, yaşantımız içindeki bireysel davranışlarımızın özellikleri yanında, çok yönlü sağlık koşullarımız, fiziksel yeteneklerimiz ve yeterliliklerimiz çerçevesinde belirlenmektedir. Örneğin; güçlü ya dazayıf bir fizik yapısı, zayıf veya şişman bir vücut, kısa ya da uzun boylu olma, hamile olma, hastalık geçirmekte veya geçirmiş olma, karakter özellikleri (sinir, denge, kültür vb.) özel sağlık koşulları (görme, duyma, dokunma, vb. hislerin çalışma düzeyleri, engelli olma, yüksek tansiyon, şeker, kalp vb. ani veya sürekli rahatsızlıklar vb.) bilgi, beceri, refleks sınırları (algılama, farkına varma, duyumsama,

vb.) gibi durumların hepsi kaza ile karşılaşma olasılığı ile olumsuz sonuç dozunu doğrudan etkileyen faktörler olarak sıralanabilir.

Farklı kaza çeşitlerini ele alırsak, bunlar; düşme, çarpma, sıkışma, kesilme, ezilme, delinme, patlama, basınç altında kalma, devrilme, yıkılma, yanma vb. olaylar olarak sıralanabilir. Kaza kaynaklarını düşünecek olursak; mekan içindeki eşyalar, küçük büyük objeler, elektrik, gaz, su, vb. örnekler ortaya konabilir. Kaza nedenleri olarak ele alındığında ise; teknoloji, malzeme, tasarım, ölçü, ölçek, detay hataları gibi konulardan bahsedebiliriz. Bir eylem gerçekleştirilirken öncelikler, sonralıklar, işlem dizgesi vb. noktalara dikkat etmemek de kazaları oluşturan nedenler arasında sıralanabilir.

Kazaların oluştuğu hacimleri kuru ve ıslak hacimler olarak ele alabiliriz. Bunlar banyo-tuvalet ve mutfak gibi ıslak; antre, salon ve yatak odaları gibi kuru hacimler olarak düşünülebilir. Kazaların oluş sıklığı ve risk faktörünün yüksekliği olarak yaklaşılsa; bu hacimler arasında mutfak en başta gelir. Sonra sırasıyla, banyo ve diğer yaşam alanları söz konusudur. Mutfak mekanının en önde olmasının nedeni, gaz ve elektrik kullanımının yoğunluğu yanında, fırın ve ocak gibi çeşitli pişirme veya ısı kaynaklarının en çok yer aldığı mekan olmasındandır. Mutfakta en çok karşılaşılan kazalar, dolap kapaklarının ya da çekmecelerin kullanıldıktan sonra kapatılmaması ile biçim, ölçü, malzeme, detay ve geometrilerinin doğru tasarlanmamasından kaynaklanan ve bunun yanında, eylemlerimizi oluşturuş şekillerimizden ortaya çıkan kazalardır. Örneğin; taşıyabileceğimiz ağırlıkta olmayan veya vücudumuza oluşturacağı yük miktarı ile yönünün doğru hesaplanmadığı objeleri yerlerinden alırken oluşturduğumuz kazalar gibi. Özellikle yüksekte birşey alırken merdiven, sandalye, tabure vb. araçlar üzerindeki denge kaybı ve başdönmesi gibi durumlardır.

Hiçbir zaman bana birşey olmaz dememeliyiz. Çünkü ilginç karmaşık bir makina olan vücudumuzun bize ne zaman ihanet ederek, tansiyonumuzun değişmesi veya başımızın dönmesi sonucunda ne zaman anlık da olsa şuurumuzu yitireceğimizi bilemeyiz. Böyle durumlarda kontrollü davranış oluşturmamamızdan bir et-kemik torbasından farklı bir durumda olamayız. O halde en kısa zamanda konutumuzun her noktasını bu anlamda denetlemeli, en ince ayrıntısına kadar olağanüstü durumlara göre hazırlanmalıyız. Örneğin; bir deprem yaşanmadan, yandan gelecek basınç veya çekme kuvvetleri ile kitaplıklarımızın, dolaplarımızın devrilip devrilmeyeceğini, avizelerimizin veya diğer tavanda, duvarda asılı eşyamızın düşüp düşmeyeceğini şimdiden hesaplamalı, ona göre önlemlerimizi almalıyız.

Ev içinde kullanımdan söz ederken dikkat edeceğimiz diğer önemli konulardan birisi de elektrik ve gazdır. Bir gaz kaçağı varsa, onu algılayacak küçük ve çok ucuz bir algılayıcıyı şofbenimizin veya ocağımızın yakınına monte etmeliyiz. Evdeki bütün elektrik kablolarından korkmayı öğrenmeliyiz. Çünkü bunlar üzerleri oldukça zayıf yalıtkanlarla kaplanmış bakır, galvaniz tellerdir. Zedelenme, ısı, veya nem bunlardan akan elektriğin vücudumuza geçmesini an meselesi haline getirebilir. O halde uzman kişilerden ortalıkta bulunan kabloları düzenli kablo kanallarında toplamalarını, güçlerine göre elektrikli araçların toprak bağlantılarının tam olup olmadığını ve sigortalarının yeterli olup olmadığını kontrol etmesini istemeliyiz. Teknik elemanlara ödeyeceğimiz

çok küçük ücretler, belk de hayatımızı kurtaracaktır. Diğer önemli bir konu da bütün prizlerin bebek ve çocukların kullanamayacağı şekilde emniyet sistemli olmalarıdır. Bir de elektrik prizi, anahtarı vb. noktaları ıslak elle kullanımdan mutlaka kaçınmalıyız.

Ayrıca, asansör ve merdiven kazaları, tesisat kazaları, kapı-pencere kazaları, form-işlev ilişkili kazalar (işleve uygun formu tasarlanmamış ürün ve objeler, örneğin; tutacağı ergonomik olmayan, çabuk ısınan, tutacak-ağırlık dengesi hesapsız bir çaydanlık, tava veya tencere) ve obje kullanım hatalarından doğan kazalardan (objelerin, işlev ve form özellikleri önemsenmeden kullanılması) kaçınmak için gerekli önlemler alınması büyük önem taşımaktadır. Bütün araç gerecin kullanımına ilişkin açıklamaları dikkatle okumalı ve uygulamalıyız. Örneğin; bir basınçlı tencere (düdüklü) kullanırken basınç seviyesinin kontrolü ile iş bitiminde kapağını açarken suyun altına tutulup oluşan basıncın yok edilmesi gerekir.

ÖNLEMLER

Önlemleri ele aldığımızda, en önemli önlemin, eğitim, özellikle de yaşam içi uygulamalı öğretim-eğitim sistemleri aracılığıyla doğru tasarım, norm ve standart oluşturma ile bunlara uyum, dikkat geliştirme, mesleki denetim, sigorta sistemleri vb. alanlarda verilecek eğitimler olduğunu görmekteyiz.

Ülkemizde tüketicilerin bir ev, eşya veya obje satın alırken bunların risk faktörleri konusunda bilgi ve gözlemleri ile algılama becerileri çok sınırlıdır. Özellikle üreticilerin denetimsiz ürün üretmelerine göz yumulması da bu durumu daha sorunlu hale getirmektedir. Örneğin; mutfaklarımızda duvara asılan tezgah üstü dolapları, çoğu zaman büyük riskler taşır. Çünkü; duvarların taşıma kapasiteleri, onları oluşturan malzemelere ve uygulanan işçilik ile detay çözümlerine bağlı olarak çok değişkendir. Kaldı ki üretenler ve kullananların bir kapasite ve işlevsellik bilinci de gelişmemiştir. Bu dolaplar kaç kilo yük taşır, her bir tabak veya bardak ne ağırlıktadır, vb. gibi bir pratik bilinç de söz konusu değildir. Ayrıca kapakları açarken veya kapatırken uygulanacak kuvvet bir kadın, çocuk veya erkek için çok farklı değerlerdedir. Aynı şekilde, bir banyo duşunda veya küvetinde, kayma durumunda çarparak yaralanmaları oluşturacak sivri köşelerin veya yaralanma yaratacak keskin yüzeylerin olup olmadığı kontrol edilmeli ve varsa bunlar mutlaka giderilmelidir. Yani aslında biz çevremizde her an bize çok büyük zarar verebilecek varlıklarla birlikte yaşadığımızın da farkında olmalıyız. Bu konuda alınabilecek diğer bir önlem de bu ürünleri tasarlayan, üreten ve monte eden elemanların teknik birikimlerinin ve uygulama denetimlerinin uygulanmasındaki hassasiyete ve yasalara bağlıdır. Bu bağlamda, toplumsal olarak yetki ve sorumluluk dengesi konusunda tepki oluşturma becerisi kazanmamız önem taşımaktadır.

MEKAN KULLANMA SANATI

Mekanı tasarlayanın sanat olması yanında kullanmanın da önemli bir sanat olduğunu söylemeliyiz. Çünkü; kullanırken harcanacak güç ve dikkat ancak davranışın

törpülenerek, madde arkasındaki anlamların algılanabilmesi sonucu gerçek değerlerini yakalayabilecek ve daha işlevsel, estetik bir süreç içinde daha az kazaya neden olacak hale gelecektir.

Bir kaza oluşmaması için mekanın özellikleri doğru algılanabilmelidir. Özellikle kullanılan objelerin yerlerinin seçimi çok önemlidir. Mekan içi hareket (aktivite) işlevsel diziliş (*functional exhibition*) konularının hepsi risk faktörünü artıran ya da azaltan özellikler taşır.

Ayrıca mekan kullanımında alışkanlıkların kaza süreci üzerindeki etkisi de bilinmelidir. Örneğin, trafikte gerçekten bilerek araba kullanma becerisi, sadece ehliyet olarak değil, aynı zamanda bütün hareketlerin beyinden omuriliğe geçirilmesine, yani toplam olumlu refleksler oluşturulabilmesine doğrudan bağlıdır. Bu becerinin kazanılması trafik kazası riskini önemli ölçüde azaltır. Mekan kullanımında da benzer bir süreç söz konusudur.

SONUÇ

Yaşam çok zor bir sanattır. Yaşamımızı sağlıklı ve mutlu sürdürebilmek ve bütün konut içi kazalardan korunabilmek için hepimiz, aklımızı kullanma konusunda biraz daha duyarlı olmayı mutlaka öğrenmeliyiz. Bunun için öğretim-eğitim düzeyimiz ne olursa olsun, geleneksel olarak büyükler küçükleri, bilenler bilmeyenleri yaşamın her aşamasında ve her fırsatta mutlaka sürekli aydınlatmalıdır. Halen çok yönlü algılama duyarlılıklarımızı yeterince bilemediğimiz için “bize dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” gibi yaklaşımlar kazaların oluşması ve sınırsız artması açısından çok sakıncalıdır. Çünkü bugün bana zarar veren bir ihmal yarın dönüp dolaşıp başka birisinin başına sorun olacaktır. Hiçbir olumsuzluğu kanıksamamalı, oluşan kaza veya risklerin neden, niçin ve kimlerin sorumluluğu sonucunda oluştuğunu iyi algılamalı ve bunlardan sürekli dersler çıkarabilmeliyiz.

Kaza konusunda ana okulundan başlayarak bütün aşamalarda uygulamalı öğretim ve eğitimle risk konuları üzerinde önemle durularak çalışılmalı, bu yolla birey ve toplumsal bilinç düzeyimiz geliştirilmelidir.

Bir diğer önemli konu da konut sigorta sistemleridir. Türkiye’de nasıl bireylerin sağlıklı olup olmadığına bakmadan sağlık sigortası yapan sigorta şirketleri varsa, aynı şekilde bir defa bile konutunuza gelmeden konut kaza sigortası yapan şirketler de vardır. Bu sistem mutlaka değiştirilmelidir. Sağlığımızla olduğu gibi toplam yaşamımızla oynamaya da kimsenin hakkı olamaz. Yasa ve yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapıp gereken denetimler mutlaka uygulanmalıdır. Böylece, gerçek anlamda bilimsel çalışan, risk ölçümü ve değerlendirmesi yapılarak primleri belirleyen sigortacılar, hem toplam çevre güvenliğini sağlayacak hem de bu konudaki giderlerimizi haklı düzeylerde en aza indireceklerdir. Bu durumun dolaylı bir yararı da bütün ilgili psikolojik gerginliklerimizi yok ederek çağdaş insan davranış standartlarımıza kavuşmamızın oluşturulmasıdır.

Bütün yaşamımızın kaza riski olmadan ve kazasız geçmesi dileğimizle.